

תשובה חלקית - מעלתה וחשיבותה

פתח דבר:

נעסוק בעזה"ת בענין חשוב עד מאוד על אף שאינו מפורסם דיו - תשובה חלקית.

הן אמת שאין אדם שאינו מודע לחשיבות התשובה ונחיצותה, אמנם לעתים אין באפשרותנו לעשות תשובה שלימה, אם מפני שחושבים אנו שאין לנו את הכלים והכוחות לכך, או משום שכבר השתדלנו לשוב בתשובה כמה פעמים ונכשלנו שוב ושוב - אז המחשבה העולה למוחנו היא: הרי תשובתנו בין כך לא תועיל כלום, כי סוף כל סוף לא השלמנו את כל חלקיה, וגם אם כבר חזרנו בתשובה - הרי נכשלנו באותם עבירות שוב.

על כן חשוב מאוד לבאר ולברר האם יש תועלת בתשובה חלקית, והאם יש בה חשיבות כשלעצמה. ושאלה זו נחלקת לשניים:

א. האם יש תועלת לעשות חלק מהשלבים הנצרכים כדי לעשות תשובה. כגון עזיבת חטא בלי חרטה, או חרטה בלי עזיבת חטא קבלה לעתיד וכיו"ב. או שתשובה מעין זו, ואי עשיית תשובה כלל הם "היינו הך".

ב. מי שחזר בתשובה כדבעי על פרטיה ודקדוקיה, ולאחר זמן מה חזר ונכשל באותם עבירות, האם התשובה שעשה בעבר הועילה לו או שהיא נמחקת ומתבטלת למפרע אחרי ששב ככלב אל קיאו (ע"פ משלי כו, יא).

ביהדות אין מושג "או הכל או כלום"!

ועלינו לפתוח בהקדמה כללית לנושא זה.

בהרבה תחומים בעבודת ה' אנחנו חושבים לעצמנו כי מחובתנו לעשות הכל בשלימות מוחלטת, ואם לאו - עדיף לא לעשות כלום, כביטוי הנקרא בפי העם: "או הכל או כלום", ומחמת זה אנו נמנעים מעשיית מעשים טובים רבים.

אך שומה עלינו לדעת שמחשבה זו בטעות יסודה, ובודאי שגם חלק של מצוה או מעשה טוב בעבודת ה', ערכו רב. ונבאר את הדברים בעזה"ת במה שנוגע למצות התשובה.

כתב בספר **תפארת למשה**: מצות התשובה היא מתנה טובה שנתן לנו השי"ת וערכה וכוחה גדול מאוד, ומכיון ש: **"זֶה לְעֵמֶת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים"** (קהלת ז, יד) היצר הרע מנסה בכוחות מוגברים שאדם לא ייחנה ממתנה טובה זו.

אחת מתחבולותיו היא שכאשר רואה אדם שרוצה להתחזק בתשובה, הוא מכניס במוחו מחשבות פסולות, וכך הוא אומר לו: "את מי אתה מרמה? הרי התשובה שלך איננה שוה מאומה, הלוא רק בשנה שעברה החלטת שאתה חוזר בתשובה ולא הועיל לך כלום, הינך עדיין במצבך הקודם! ועל כגון דא אמרו חז"ל (עי' תוס' מס' יומא דף פה:): **האומר אחטא ואשוב אין מספיקין בידו לעשות תשובה**"...

במחשבות אלו וכדומה להם, היצר הרע מבלבל את האדם עד שנופל ליאוש, והוא מתקרר מההתלהבות שהתעוררה בו לחזור בתשובה.

"תשובה חלקית" מקרבת את האדם לשלמות!

אמנם האמת יורה דרכו: תשובה היא דבר עצום ונפלא מאוד, גם אם עושה אותה רק באופן חלקי, או שעושה תשובה וחוזר לסורו, מכל מקום דבר גדול הוא עושה אשר אין לשער ולתאר התועלת שיש בעשיית תשובה, גם אם זה בצורה שכזו.

וכבר המשיל זאת הגאון בעל **יסוד העבודה** זצ"ל לאדם שרגליו שקועות בבוץ, הוא מתאמץ להיחלץ ממנו והוא פוסע פסיעה ועוד פסיעה. ואף שלמעשה שני רגליו עדיין בבוץ כמקודם, מכל מקום בכל פסיעה שעושה הוא מתקרב יותר לשפת הבוץ, ואם ימשיך כך - לבסוף ייצא מן הבוץ...

כל פסיעה - כל מעשה קטן או מחשבה זעירה של מצוה מקרבת את האדם לשלמות.

זכות מי שפעמים מנצח ופעמים נכשל - גדולה עד מאוד!

וכך כותב הסטייפלר זצ"ל (קריינא דאגרתא ח"א) ונצטט מדבריו שהם כקילורין לעינים:

"אדם שיש לו מלחמה עם יצרו ופעמים מנצח ופעמים נכשל ח"ו, הרי כמו שהחטא נורא ואיום, לעומתו הזכות של אותם פעמים שניצח הוא גם נורא ואיום מאוד, ויזכה על ידי זה לתקן את מה שפגם".

אדם מקבל שכר על עצם המלחמה!

יתירה מזו: לא רק העושה תשובה בפועל באופן חלקי, אלא אפילו מי שרק "רוצה ומשתדל" לשוב בתשובה ובפועל אינו יכול להתגבר על יצרו הרע - חשיבותו גדולה עד למאוד.

וכך כותב הגאון רבי ישראל אליהו ווינטרויב זצ"ל: "אין לך מושג כמה שכר מקבל האדם על כל רגע ורגע של "מלחמה" עם היצר הרע, אף על פי שבסוף נתגבר עליו יצרו ונכשל".

הרצון והתשוקה לתקן גורם נחת רוח עצום לקב"ה!

נוסיף בזה את דברי הגאון רבי שמואל אויערבאך זצ"ל בענין זה: אפילו אם יש לאדם רק מכשולים בלי שום הצלחות, אך על כל פנים יש בקרבו רצון ותשוקה לתקן, יש לו לשמוח שמחה גדולה על הרצון הטהור הזה, ויזכור שבכל פעם שהוא מעורר בנפשו את הרצון הזה - עושה נחת רוח עצום להקב"ה!

רואים אם כן שגם מי שאינו עושה תשובה שלימה, ואפילו אם לא עשה תשובה כלל אלא רק נלחם ביצרו הרע - גורם בזה נחת רוח גדול להקב"ה והוא זוכה לשכר רב ועצום.

הקב"ה אוהב חיזוק אפילו של רגע אחד!

וידוע שנכנסו פעם לחזון איש זצ"ל ודיברו איתו על התופעה המצויה שביום הכיפורים בני אדם מקבלים על עצמם בכל מאודם לעשות מעשים טובים, ולא עובר אפילו יום אחד ושוב הם חוזרים למצבם הקודם, ואם כן מה תועלת יש בתשובה זו?

החזו"א זצ"ל ענה בזה הלשון: הקב"ה אוהב כל חיזוק שהוא - גם של רגע אחד!

העושה תשובה על דבר אחד - נקרא בעל תשובה גמור!

גם החפץ חיים זצ"ל אמר: למרות שיש ראשונים הסוברים שאדם שעושה תשובה ואינו עושה תשובה שלימה על הכל, לא מיקרי תשובה, מכל מקום אין הלכה כמותם בזה, אלא הוא נקרא בעל תשובה גמור על מה שעושה תשובה.

הרי לנו כי גם אם לא עשה האדם תשובה על הכל אלא על דבר אחד, כלפי אותו דבר הוא נחשב כבעל תשובה גמור.

ישנה תשובה שהיא רק כ"תריס בפני הפורענות"

נביא עתה דברים במעלת התשובה - גם תשובה חלקית, ממשנתו של הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל.

המשנה במסכת אבות (פ"ד מי"א) אומרת: "תשובה ומעשים טובים כתריס בפני הפורענות".

ולכאורה צריכים להבין את הדימוי, הלוא תריס הוא מגן ומחסה מפני האויב, אולם אם עושים תשובה ומעשים טובים, אז ממילא אין כלל פורענות הממשמשת לבוא - ואין צורך כלל במגן?

אבל הביאור הוא - אמר הגאון רבי נתן גשטטנר זצ"ל - שיש שני סוגים של תשובה. יש תשובה שלימה העוקרת את החטא לגמרי ואז אין הכי נמי שאין צורך בתריס ומגן.

אבל יש תשובה שאינה עוקרת את הפורענות, הוא הקטיגור שנברא על ידי העבירה, אבל מכל מקום בידה לעצור את הפורענות שלא תגיע אליו. וזהו שאמרו כי תשובה ומעשים טובים הם על כל פנים כתריס בפני הפורענות.

ולמדנו אם כן מדבריו שגם תשובה שאינה שלימה אלא חלקית שאינה מסלקת את הפורענות, מכל מקום הועילה התשובה למנוע מן הפורענות להגיע אליו, כי התשובה היא מגן ומחסה כתריס בפני הפורענות.

תשובה חלקית באיכות ובכמות

ובעצם המושג תשובה חלקית, יש לו שני פנים שונים:

א. תשובה חלקית באיכות - היינו, שעושה את כל חלקי התשובה המעכבים, אלא שאינו עושה אותם באופן מושלם.

ב. תשובה חלקית בכמות - היינו שאינו מקיים את כל מרכיבי התשובה המעכבים.

ולהלן נוכיח כי בשני חילוקים אלו מצינו שיש תועלת בתשובתו, וכמו שיתבאר בעזה"ת.

רבינו יונה זצ"ל: "לכל תשובה תמצא סליחה"

רבינו יונה זצ"ל כותב בספרו שערי תשובה (שער א' אות ט') וז"ל: "והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקב"ה. ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה, אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העוונות כלא היו, זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו כאשר יתבאר. וכן כתוב (תהלים לב, ב) "אֲשֶׁרִי אָדָם לֹא יִחְשַׁב ה' לוֹ עֹן וְאֵין בְּרוּחוֹ רַמְיָה" וכענין הבגד הצריך כיבוס, כי המעט מן הכיבוס יועיל בו להעביר הגועל ממנו, אך לפי רוב הכיבוס יתלבן".

בספר אוהל משה (פרק כא) מבאר שדברי רבינו יונה זצ"ל נסובים אודות איכות התשובה, היינו שמי ששב לפי כל עיקרי התשובה המעכבים, אלא דיש בכל זה מדרגות מדרגות באיכות וברמה של הדברים, בין בעיקרים עצמם בין בשאר יסודות התשובה - ומכל מקום "לכל תשובה תמצא סליחה".

הרי לנו מדברי רבינו יונה זצ"ל: אדם השב עם כל חלקי התשובה המעכבים, אף שלא עשאו בשלימות עם כל האיכות הנצרכת, היא נקרית גם כן תשובה והיא מועיל במידת מה לנקות ולטהר את האדם מזוהמת החטאים שעשה.

המבי"ט זצ"ל: מצות התשובה גם בחלק מחלקי התשובה!

אמנם המבי"ט זצ"ל כותב בספרו בית אלוקים (שער התשובה פי"ב) חידוש גדול יותר, וז"ל:

"אף על פי שמצות התשובה היא חרטה ועזיבת החטא, מכל מקום אינו כשאר המצוות שהעושה חלק מהמצוה אין לו שכר כלל, כמו מצות ציצית הוא בד' כנפות, והעושה ציצית בג' כנפות לבד לא עשה כלום. אולם במצות התשובה, החרטה לבד ולא עזיבת החטא מועיל קצת, וכן עזיבת החטא בלא חרטה. וכמו שמצינו באחאב שנכנע מלפני ה' וקרע בגדיו וצם ושכב בשק שנראה כמתחרט על מה שעשה, ולא עזב את כל חטאיו, ועם כל זה הועיל לו, כדכתיב (מלכים א' כא, כט): "הֲרֵאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנַי יַעַן כִּי נִכְנַע מִפְּנֵי לֹא אָבִי [אַבְיָא] הֲרַעָה בְּיָמָיו בְּנוֹ אָבִיָּא הֲרַעָה עַל בֵּיתוֹ" עכ"ד.

הרי לנו בדברי המבי"ט זצ"ל חידוש גדול מאוד. אפילו אם לא השלים את כל חלקי התשובה המעכבים, כגון שעשה חרטה בלי עזיבת חטא או להיפך, בכל זאת התשובה מועלת ויש בידו שכר מצות התשובה!

"מי שמשיים אל לבו דעת לשוב בתשובה, מיקל עונשו"

גדולה מזו כתב הר"ן זצ"ל בדרשותיו (דרוש עשירי):

אם אדם חשב בלבו לעשות תשובה, היינו שנתעורר לעשות תשובה, אף על גב דלא שב עדיין, ולא הביע חרטה על העבר ולא קיבל מאומה על להבא, אף על פי כן הקב"ה מיקל עליו מעונשו ומרחם עליו, וזה לשונו:

"ומי שמשלים חק תשובתו הרי זה משובח, ומי שאינו משלים בה, אלא שהתחיל בה ולא גמרה, הרי הקל מחטאתו, שאפילו מי שמשיים אל לבו דעת לשוב בתשובה, מיקל עונשו".

מי יכול להתעטר בתואר הנשגב "בעל תשובה"?

נמצאנו למדים כמה גדול כוחה של תשובה ואפילו תשובה חלקית, שמחמת כל תשובה שהיא הוא ניצל מכמה עונשים ויסורים.

וכך התבטא פעם מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל: אם אדם הזיז את עצמו ואת ליבו רק מעט לכיוון התשובה, וקיבל על עצמו דבר קטן ועומד בו, כבר יש בידו את הזכות להתעטר בתואר הנשגב והחשוב "בעל תשובה".

לריב על אפס נקודה אפס אפס שני אחוזים!?

בנותן טעם להביא כאן מדבריו הנפלאים של הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל בהם הוא מוכיח שכל חלק של תשובה - אפילו הקטן ביותר, עושה הבדל עצום בשמים, וזת"ד:

הייתי באנטוורפן, והגאון רבי חיים קרייזוירט זצ"ל אמר לי: "בואו ושמעו איזה דין תורה היה אצלי, תקבלו מושג על יהלומני אנטוורפן. מתווך תיווך עיסקה, ותבע מהסוחר אפס נקודה אפס אפס שמונה אחוזים, והסוחר הסכים לתת רק אפס נקודה אפס אפס שישה אחוזים. מה דעתכם עליהם?"

חשבתי לעצמי - הפטיר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל - כמה קטנוניים האנשים - על זה לריב, על אפס נקודה אפס אפס שני אחוזים!?

אמר לי רבי חיים קרייזוירט זצ"ל: "אבל אם אומר לכם שהדין תורה היה על כמה מליוני דולרים, תסתכלו על זה אחרת?"

אמרתי לו: בודאי!

אנחנו לא יודעים מה היא עבירה. איזו השחתה, איזו פצצת אטום, איזה כח הרס וקרינה מזיקה מונח בה. אילו היינו יודעים, היינו מבינים איזה הבדל יש בכל שינוי יש בעוצמה בכל תשובה שאדם עושה!

ואם כך, אם יאמר אדם לעצמו: הלואי ויכול הייתי להיות מושלם, אבל אין בכוחי. איזהו גיבור הכובש את יצרו. אמנם חלש אני, כי אין בכוחי להתחייב לכוין בכל מילה בתפילה. אבל לפחות בחתימת כל ברכה שלא כוונתי עד עתה, אשוב בתשובה שלימה בחלק הזה ואקבל זאת בקבלה שלימה.

אין לנו מושג כמה יקל האדם בכך את הדין מעליו: "אמש היה זה שנאוי לפני המקום משוקץ ומורחק ותועבה, והיום הוא אהוב ונחמד וקרוב וידיד" (רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ו).

התנאי המעכב ב"תשובה חלקית" - שלא יהיה בגדר "פורק עול"

אמנם יש תנאי אחד המעכב גם בתשובה חלקית.

הגאון רבי יצחק בלזר זצ"ל (כוכבי אור סימן פב) אומר בשם הגאון רבי ישראל סלנטר זצ"ל: מה שאפשר לקיים מצות תשובה גם כששב על מצוה אחת ואפילו על אחד מחלקיה, זהו בלבד שלא יהיה בגדר "פורק עול" בחלקים האחרים. שהפורק עול הרי הוא בבחינת "מומר לדבר אחד".

הרי פשוט כל בר דעת כי אם אמור יאמר העבד לרבו: כל אשר תאמר אלי אעשה חוץ מדבר אחד, כבר שבר בזה את עול אדוניו מעליו. אבל אם אינו מורד בקונו, אלא שקשה לפניו לשוב בקבלה מושלמת עם כל התנאים הנצרכים, וקיבל על עצמו רק חלק ולו הקטן ביותר, לגבי אותו החלק הוא קיים מצות תשובה.

הרי לנו שגם אם עושים חלק מהתשובה - מה שיש ביד החוטא ובכוחו לעשות, ובשאר הדברים אין הוא בכלל "מורד בקונו" - הדבר נחשב לתשובה ומעלתה ושכרה של תשובה זו רב מאוד!

גם החוזר בתשובה ושב לחטא - אין תשובתו מתבטלת

מענין לענין באותו ענין נבאר את החלק השני שהוזכר בריש המאמר.

גם מי שחזר בתשובה ואחר כך חוזר לחטוא - אין תשובתו מתבטלת, אלא היא קיימת ומקבל עליה שכר!

דברי הרמב"ם: "ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם"

הרמב"ם זצ"ל כותב בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב) וז"ל: "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסורו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד וכו'. ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם". ומבואר בדבריו שתשובה הוא רק באופן כזה שמתחרט על העבירות שעשה במידה שיודע תעלומות יוכל להעיד עליו שלא יחזור לחטוא עוד.

והדברים הללו צריכים ביאור, וכבר התקשו בהם רבים. ראשית כל כתוב בקהלת (ז, כ): "כִּי אָדָם אֵין צְדִיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחַטָּא" ואם כן כיצד ניתן לעשות תשובה בדרגה "שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם"?

ועוד יש לתמוה: לפי המקובל אצלנו, מי שעושה תשובה עוונותיו נמחלים, וכשחוזר וחוטא הרי הוא חוטא מחדש, ואינו סותר תשובתו. וכיצד אם כן ניתן לומר שאינה קרויה תשובה אא"כ יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם?

המבי"ט זצ"ל: אם גמר בלבו שלא לעשותם עוד - הקב"ה מעביר חטאיו

והדברים מפורשים בדברי המבי"ט זצ"ל בספרו בית אלוקים (שער התשובה פ"ו) ונביא מלשונו שהוא כקילורין לעינים ממש:

"ראוי לבאר ענין התשובה ששב האדם בכל שנה ושנה, וחזר אחר כך למה שחטא, אם תועיל התשובה שעשה על העוונות הקודמים גם כי חזר אחר כך לחטוא אותם החטאים, או נאמר שכיון שחזר למה שחטא וראה שלא היתה תשובתו נכונה ושלימה, ולא גמר בלבו לעזוב החטאים והעוונות, הואיל וחזר אליהן אחר כך".

ממשיך המבי"ט זצ"ל וקובע: "ואומר, כי נראה מדברי רבותינו ע"ה, כי כיון שחזר האדם בתשובה מן החטאים שעשה, וגמר בלבו שלא לעשותם עוד, השי"ת מעביר חטאתו בתשובתו זאת, ואם אחר כך חוזר לחטוא, יצר הרע הוא שפיתה אותו מחדש לחזור למה שחטא ולא יהיו החטאים הראשונים חוזרים ונעורים, אחר שנתבטלו בתשובה הקודמת".

מדברי הראשונים זצ"ל בענין

והאמת היא שיסוד זה מבואר כבר בדברי הראשונים זצ"ל, וכפי שכותב רבינו סעדיה גאון זצ"ל בספר אמונות ודעות (מאמר ה' פ"ה):

"ואבאר עוד: כי האדם כאשר יסכים בעת תשובתו בלב שלם שלא ישנה, תהיה תשובתו מקובלת. ואם תשיאהו התאוה אחר כן לשנות, אין תשובתו נפסדת, אך ימחלו לו העוונות שהיו קודם התשובה, ויכתוב עליו מה שיהיה לאחריה. וכן אם ינהג המנהג הזה פעמים רבות שישים ואחר כך ישנה לחטוא, אין כותבין עליו כי אם מה שאחר התשובה".

וכן כתב המאירי זצ"ל בחיבור התשובה (מאמר א' ה"ט):

"ואין מזה המין [דהיינו מי שאינו גומר בעת התשובה לעזוב חטאו] מי שבעת התשובה גומר בלבו לעזוב דרכו הרעה תכלית עזיבה, אבל אחרי זה יכריחהו יצרו לשוב חטאו, וכן תמיד, שזה אמנם כבר היתה תשובתו תשובה בעת עשותה והועילה לו על החטאים הקודמים".

כמדומני שמקורות אלו הן ידיעה חשובה המעניקה לנו תקוה ורצון לחזור בתשובה - גם אם אנו מודעים לכך שהיצר הרע יתגבר עלינו וחלילה עלולים אנו להיכשל באותו חטא שוב!

ביאור דעת הרמב"ם זצ"ל

ואכן צריכים אנו לומר שאין כל סתירה בין הנ"ל לדברי הרמב"ם זצ"ל שצריכים לחזור בתשובה "עד שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם".

ובביאור הענין יש להביא מה שתירץ הגאון רבי משה מקוברין זצ"ל: אדם העושה תשובה צריך שיקבל קבלה גמורה בלבו שלא ישוב עוד לחטוא. אכן אם חלילה ייפול הנופל פעם נוספת, לא איבד מפני זה תשובתו וקבלתו הראשונה שקיבל, ונחשבת היא לתשובה גמורה אם קיבל אותה בכל לבו. ונבאר את הדברים בעזרי"ת.

כוונת הרמב"ם זצ"ל היא כדלהלן:

כשאדם חוזר בתשובה ואחר כך חוזר וחוטא, יתכן שהיצר הרע הוא שפיתה אותו מחדש לחזור למה שחטא, ועל כן אין החטאים הראשונים חוזרים וניעורים כיון שנתבטלו בתשובתו הקודמת, אבל מאידך גיסא יתכן לומר שמה שחזר לחטוא הוא

מפני שלא היתה תשובתו נכונה ושלימה ולא אמר בלב שלם לעזוב החטאים הואיל וחזר עליהן אחר כך.

ומחמת שיש כאן שני צדדים, ואין מי שיודע את עמקי הלב וחדרי הכליות של כל אדם ואדם, לזה צריך שיעיד עליו יודע תעלומות שתשובתו היתה נכונה ושלימה דלפי תשובתו של עכשיו לא ישוב לזה החטא לעולם, וגם אם קרה וחזר וחטא אין זה אלא מפני שהיצר הרע פיתה אותו מחדש, אבל חטאיו הראשונים שלו בטלו בתשובתו הראשונה.

"שלא יחזור 'לזה' החטא לעולם"

ראש ישיבת מיר הגאון רבי שמואל בירנבוים זצ"ל דייק וביאר כן בלשונו של הרמב"ם זצ"ל:

יש חילוק בין חזרה לעשיית "אותו החטא" כלשונו, לבין עשיית החטא מחדש.

לדוגמא: אדם קיבל ל"ע התקף לב, והרופאים אומרים שבתוך עשר שנים הוא עלול לחזור שוב ולקבל התקף לב, נמצא שאם אכן יקבל שוב התקף לב בתוך עשר שנים, הרי זה משורש אותה מחלה שלקה בה לפני עשר שנים, שהלב עדיין חולה וחלש ולא התרפא דיו. מה שאין כן אם יקבל התקף לב אחרי עשר שנים, הרי זו מחלה חדשה ואין לכך שום קשר ושייכות למקרה הקודם.

זהו הביאור בדברי הרמב"ם זצ"ל: "שלא יחזור לזה החטא לעולם" - "לזה החטא" דייקא, שיעביר חטא זה מן השורש, אבל אין הכרח כלל שלא יבוא שוב לעבור על אותו חטא, רק העיקר שלא יחזור "לזה החטא", וכמו שנתבאר.

התבאר אם כן שגם תשובה חלקית מתקבלת ורצויה לפני הקב"ה הגם שאין זו הדרגה הטובה ביותר, וגם מי שעשה תשובה ואחר כך חזר לחטוא באותם חטאים, תשובתו מתקבלת ועבירותיו הראשונות נמחקו והוא בכלל "בעל תשובה". אלא שכמובן על אדם לשאוף לעשות תשובה שלימה.

יה"ר שנזכה לחזור בתשובה שלימה לפניו!